

Megjelenik a lap **Temesvá-**
rött minden kedden.

Előfizetési díj akár helyben,
akár postai szétküldéssel:

Egész évre 6 ft. pp.

Fél évre 3 ft. pp.

A helybeli előfizetők a lap ház-
hozordásáért rendelést tehetnek
a lap kiadó hivatalában.

Szerkesztői iroda: belváros,
bécsi utca 69. szám, első emelet.

DELEJTŐ.

A tudomány, anyagi érdekek és szépirodalom közlönye.

Előfizetheti helyben a szer-
kesztőségnél, vagy a helybeli könyv-
kereskedésekben; vidéken min-
den cs. kir. postahivatalnál a szer-
kesztőséghez utasítandó bérmentes
levelekben.

Hirdetések minden közhasználat-
ban lévő nyelven fölvetetnek. A
beigatásért minden három hasábos
egy sorért 4 p. krajcárnyi díj szá-
mitatik.

Kiadó hivatal: belváros, el-
nöki utca 62. szám Heil Adolf
könyvvalózó intézetében.

Kedd, július 13. 1858.

2 szám.

Első évi folyam.

Nemzetgazdasági érdekek a tagosításban.

„Ha Cleopátrának kissé rövidebb orra lett volna,
az egész föld színe megváltozott volna,“ — állította egykor
Pascal; természetesen nem azért, hogy belüsterinti
igazságot mondjon, hanem hogy megértesse velünk, mi-
szerint gyakran a kis okokban több nyomaték rejlik
mint a nagyokban. S én így elvileg Pascallal annál
inkább is kész vagyok kezét fogni, mert állításának alapos-
ságát a gyakorlati viszonyok alkalmazásában is föltalálom.

Ime, mondok egyet.

Azon törekvés, miszerint valamint a magán gazdá-
szat úgy az országgazdasági érdekek szerves, s mi-
nél gyorsabb kifejlődése a birtokviszonyokban is támasz-
pontokat nyerhessen hazánkban, 1828 óta. midőn először
pendítették meg a tagosítás eszméje törvényhozásunkban
szintúgy mint journalistikánkban, — folyvást észrevehető.
Közelebbről tekintvén azonban ezen nemes irányu s kor-
szerű törekvés jellemét, nem nehéz észrevennünk, hogy
bárha az a maga impulsusát az okszerű gazdaszat jól
megértett igényeiben bírja: birtokrendezésünk műtete-
leiben több mint két évtized óta, mégis csak nem ki-
rekesztőleg a száraz jogtény alakjában mutatkozik.
Vagyis más szóval: hiába keresztelte törvényhozásunk
nemzetgazdasági szükségnek a tagosítást és birtokren-
dezést; hiába szeretünk abban mi magunk is csupán
oly tényezőt szemlélni, mely földmivelésünk emelke-
désének zálogául szolgál: tényleg úgy áll a dolog,
hogy birtokrendezésünk általában s inkább vonatkozik,
s válik a tulajdonjogi viszonyok kiegyenlítésének műtete-
lévé sem mint valóságos birtokrendezéssé, s országgazdá-
szati műtétellé egyszersmind. Jelen birtokrendezésünk-
ben ugyanis, még mindig az urbéri rendbeszedés s a volt
földesúr és jobbágyok közt főnforgó jogviszonyok
elintézése viszi a főszerepet; leginkább csak a körül-
forog a munka és a harc: hogy mi legyen s mennyi-
ből álljon a földesúr, vagy viszont a volt jobbágyok
tulajdona, — arra ellenben: hogy az okszerűbb gazdálko-
dás elvei s szükségei szerint mikép kelljen már most
a bár tulajdonjogiag elkülönített, de physice meg nem
osztott, s így a közös határon tagosítani, a földbirtokot
s legelőt, az erdőt s nádast el- és berendezni, — alig
fordítatik figyelem. Maguk ugyanis a parasztok, a dolog
ezen oldalához mit sem értenek; a földesurak pedig,
mihelyest birtokaik elkülönítették a jobbágyokéitól, az-

zal aztán, hogy ezek saját földeikkel mit csinálnak, vagy
hogy mikép kellene egymás közt gazdaszatilag is be-
osztani, s elrendezni birtokaikat, egyáltalában nem tö-
rődnek; a bírák, ugyan némileg utasítvák, hogy ezen
szempont iránt is figyelemmel viseltesse; ámde követ-
kezik-e, hogy a ki már bíró s jogtudó, egyszersmind
jó, szakértő s kiképzett gazda is legyen? S követ-
keztetheti, vagy történhet-e, hogy ha az utasító
s fölügyelő bírósági személy maga nem gazda: gyakor-
lati s célszerű tanácsot adhasson aztán az ily dol-
gokban?

Valóban, tapasztalásból mondhatom, hogy vég-
telenül ritka eset az, hogy jelen tagosításunknál kellő
figyelem fordítottassék ezen nemzetgazdasági fontossággal
bíró tekintetekre, s innen történik és történt, hogy sok,
már évek óta tagosított határon a gazdálkodás éppen nem
megy úgy mint reménylhető vala; s hogy aztán maga a
tagosítás is bizodalmat ébreszthetne a népben; innen, hogy
a tagosítást most is ellenzi a parasztság, a min csudál-
kozunk éppen nem lehet, ha meggondoljuk, miszerint e
ténynél nem csak az urbérendezési pör, hanem a tago-
sításoknál annyira szükséges, gazdaszati szakértelem hi-
ánya, örökre tönkre teheti a szegény embert. Midőn az
urbéri bíróságok szerveztettek, véleményem szerint igen
könnyen meglehetett volna előzni ezen bajokat, és pedig
úgy, hogyha az urbéri bíróságokhoz szakértő gazdák is
alkalmaztattak volna, kik különösen a kiosztásnál s az
osztályozásnál, a földbecslésnél, s a tagosítás formájá-
nak megállapításánál jelenlettek, s a népet vezették
volna. Miután azonban ez nem történt s így a nép
saját vakságára van hagyatva; miután továbbá alig re-
ménylhető, hogy a magas kormány birtokrendezésünk
immár megindult folyamában ama hézagot kipótolja; de
miután más oldalról az is tény miszerint ily ügyekben
a jó szó soha nem késői: — bátorkodom egy igény-
telen javaslatot előterjeszteni, melynek kivitele a tör-
vényekkel sem ellenkezik s önerőnk által is nagy ha-
szonnal foganasítható. Javaslatom rövideden következő:

Mindenütt és pedig azonnal, a hol a birtokren-
dezési munkálatok már megkezdettek, a jobbágyközségek,
legyenek bár fölpörösök vagy alpörösök hívjanak föl a
tagosítási munkálatokhoz egy szakértő s becsületes gaz-
dát, tiszteletdíj mellett, s szerződjenek vele, miszerint ez
őket, különösen a düllök osztályozásánál, a földbecs-
lésénél, valamint abban is, hogy a határ minőségét a

helyviszonyokhoz képest mily nemét s formáját választák a tagosításnak, úgy szintén a legelők kihatásánál s a földek kiosztásánál utasítsa, fölvilágosítsa s vezesse. Még jobb, ha ezen szakértő gazda egyszersmind mérnök is; mert különösen a kihatásnál nagyon hasznos, ha az érdeklött felek közül valamely hozzáértő egyén azt szemmel kíséri. A munkálkodó mérnök ugyan is, végzetlenül sokat árthat a kihatásnál; gyakran rossz akarat nélkül is, s csupán hanyagságból. Árthat pedig különösen oly egyenlőtlen határokon, hol a földeket dombokon, hegyeken s lejtőkön kell kihatítani. Ily helyeken ugyanis, a mérnöki munka fölötté fáradságos s hosszadalmas, főleg ha a földeket s dűllöket sok helyütt nem függőleges, hanem kereszt irányban kell kimetszeni. Az ily munkát a mérnökök rendszerint kerülni szokták s nem tekintve a gazdasági célokra oly utat követnek, mely könnyebb s rövidebb munkával jár. Tehát azon bizalmi férfiival, kit a gazdasági s egyéb rokon célok előmozdítására a községek vagy maguk a közbirtokosok is fölfogadnak vagy meghívnak, figyelemben tartassák ezen mozzanatot is, ha minden károsodásnak elejét akarják venni, s odajutni, miszerint a tagosításnak áldásos eredményeit kellő mértékben élvezhessék. Kétségkívül, hogy csak ily szakértelemmel vezetett tagosítás útján lehet megközelíteni azon nemzetgazdasági érdekeket, miszerint a legcélszerűbb gazdálkodási rendszer kapcsolathassék össze az új rendezetű állópottal, s hogy az egyesek boldogulása és nyugodalma mindinkább erősítse azon összhangzatot, melynek a magán törekvések s a nemzeti irány közt kifejlődni s megszilárdulnia kell.

Szóval: a tagosításban nemzetgazdasági érdeink egyik legfőbbike: hogy azok ne csupán a száraz jogtan s casualistica igényeinek feleljenek meg hanem lépcsőjéül szolgáljanak az okszerűbb földmívelésnek is. —

Előfordul még ezen kívül a tagosításoknál egy másik nemzetgazdasági mozzanat is, mit itt, csak röviden akarok érinteni. S ez: a közlekedési utak helyes s combinatív kijelölése. Eddigi birtokrendezésünkben ezen lényeges tárgyra igen kevés figyelem fordított; az az: midőn rendeztünk egy határt, nem vettük számba, hogy közlekedési útaink a határon s dűllőkön a forgalom, kereskedelem s szállítványozás érdekében is harmóniában legyen. Ebből az következett, hogy sok helyütt önmagunkat bezároltuk, másutt a szomszéd helység rekesztett el benünket a piacoktól s áruhelyektől. Ez pedig igen fontos dolog, nem csak a helyi hanem a nemzetgazdasági érdekek szempontjából is, mert ha az utak nincsenek államgazdaságilag s kereskedelmileg beosztva, s ha például rossz úton két három napig kell cammagnom az emporialis ponthoz, mialatt más 2—3 óra alatt ott teremhet: hiában van jó földem s bő termésem. S ime: nemde kis dolognak látszik-ez magában? És a nemzetközgazdaságának rendszerében nem fontos-e mégis?

Azért úgy szólok mind Pascal: „ha Magyarországnak közlekedési s községi utai a nemzetgazdasági érdekek szerint építtetnek; — egy pár évtized alatt Magyarország egészen megváltozik.“

Mészáros Károly.

Ború és derű.*)

Különösnek látszhatik a fölületes szemlélet előtt, de az oknyomozólag mélyebben vizsgáló igen természetes jelenségül veszi, hogy napjainkban, — midőn az anyagi hasznot ígérő érdekek hajhászata mindinkább általános szenvedélykép tűnik föl, ugyannyira, hogy minden egyéb iránt, mi a mohó élv- s bírvágyat nem kecsgeti, izetlen fásultságot hagy nyomán, — ez alatt bennebb s így kevesbé észrevehetőleg bár, de folyton növekvő erővel nyilatkozik amaz elgázoló rohammal s mindent elnyelni fenyegető falánksággal merőben ellentétes szellemi tevékenység. A föntartás szelleme ez a dulás ellenében, az alkotásé, mely az ernyedésnek ellenszegül.

A gondviselés nagy háztartásában a természeti erőknél szinte ily tusáját látjuk, ép úgy mint az a történelmi eseményekben, az emberi küzdelmekben mutatkozik. — Az ősi hitregék nagyszerű képekben személyesíték ez ellentétes küzdelmet. Az ellenhatások e vívása szükséges föltétele a kítűzött cél felé törekvő munkásságnak. De kellő arány eszközölheti csak az ily ellentétek jótékony eredményét. — Erre nézve eléggé oktató tükörül szolgál az érzékelhető képekben dús természet. — Míg a csupán érzéki lények egyedül testi tápadóul ismerik ezt, addig a fensőbb származatú emberlény szellemrészének növelését is nyeri e jótékony anyától. — Az oktalan állatok köréből magasan kiemelkedő tehetségei határozzák meg ahhoz való kiválóbb viszonyait. A szellemnek élvezetével jár a természet tanulmányozása.

E roppant nyílt könyvben óriási nagyságú jegyek végetlen fokozatban le a legparányiabbig bölcsen elvegyítve megannyi betűkkint összeállíthatók, hogy olvasóhatólag terjeszszék a fogékony értelem elé amaz örök törvényeket, melyek büntetlenül meg nem sérthetők. — A belső erkölcsi törvényeit feledő szellem hatalmas intéseket nyer ez érzékekre ható jegyekben, — balga szenvedélyei által iránytvesztett elméje figyeltető utbaigazodást, elgyengülő önérzete hathatós ébresztést s erősödést.

E számtalan intő s oktató jel dacára is ritka ugyan eszes nemünkben a kellőleg eszmélni képes, de sohasem hiányzik teljesen. Mindig támaszt a bölcs gondviselés avatott értelmezőket, kik a tévedők s tévesztők különféle színezetű s gyakran fölös számú vegyülete közt is méltólag fejtögetik az igazság tanait. — Igaz, hogy a valódi szelleműgy védelme súlyos fóladás minden korban; mert az ámitó elméletek fülcsiklandó voltukhoz képest a mindig túlnyomó érzéki hajlamok megnyerésében sokkal szerencsésebbek: de az általok előidézett csalódások megannyi igazolását eszközlik a valódi életbölcséségnak.

*) A jelen cikk mintegy bevezetése oly értekezésnek, melyel a tudós szerző erdélyi szász népmondák alapján magyar mythológiánk felderítésére hozzájárulni akar. Bizton hisszük, hogy ez oly tárgy, melyről mindenki örömet olvas, a miért is igen tisztelt munkatársunkat a folytatás mielőbbi béküldésére kérjük.

A tudomány művészet és társadalmi élet félreca-
pongásai végfejelemben mutatván ki teljesen képtelen-
ségeket mindig újabb érveket szolgáltatók a megvesz-
tögethetlen igazság ügyének.

Igy járult már az idők folytán a természet nagy
könyvéhez értelmezőül egy másik: a történelem.

Míg amaz édes-nyájasan, érzékre ható
nézletekben oktat, emez tanítói, értelmező, egybevető,
kissé elvontabb itélethez szóló oktatást nyújt. — Meg-
ható képeket tüntetnek ezek elének térben és időben.
— Hogy általános okulást föltétlenül mégsem eszközöl-
nek, eléggé mutatja a mindkettőt botorul félreértők rop-
pant sokasága, mely vagy céltalanul bitangolja életkorát
vagy épen ártalmas létének átkos nyomaival gerjeszt
iszonyatot; de egyszersmind az okulásra szolgálható
érvek sorát is szaporítja.

Ilykép foly az igazságnak diadalmára szolgáló harc
ellentétesen bár, de tudtokon kívül a tévedők által is,
kik önbünek által bűnhődnek a cél javára. —

E tudatban nagy vigasz rejlik a sivár jelenetek fölött
buslakodó kebel enyhítésére. — Valódi s biztatóbb
megnyugvást azonban a más kárán okulók s józan észhöz-
terítők folyton növekvő száma nyújt. Meghasonlottság-
ban szédelgő korunknak is nem csekély mérvben jut e
jótékony elemből. Ez deríti borúit.

Sok csüggedő jóakaratra hátorítással szolgálhat
amaz önzetlen szellemi munkásság fölismerése, mely a
divattá vált élymámor, zaklatott roham, kába tolongás
s mindent ingóvá tevő hullámvás közben a szilárd ala-
pot nem csak keresi, de a fölleltet mindinkább elfoglalni
is törekszik. Szórakozott figyelem, üzleti zibongásban
elkábultság s általán a fölületes szemlélet nem igen is-
meri föl e békés hatalom jelentékeny hódításait, pedig
vajmi üdvös az emberi szellem e mélyebb aknáiba mi-
nél számosabbnak bepillantania!

Ily tekintetek az ön neme iránt hűtlenné válni in-
dult embertömeget közelebb terelgethetik önmagához,
s a végkép ki nem fordultakat önmagukba is téríthetik.
S így sok szertelenség lelheti mérsékletét, sok meg-
hasonlottság kellő összhangzatát.

Az élet künyvilalkozatain merengőt kápráztató ámu-
lat, sok csalódás, s ha érzékeny, súlyos aggodalom
környezi. — Míg a gyáripar s kereskedelem merész
hódításai, a pénzvásár szédelegtető vállalatai nagyszerű
sorsjátékokra biztatják a lözsér világot, addig sáppadó
rémületben töpreng a szűk térre szorult gazda, kézmű-
ves és szatócs ama hatalmas óriások bámultán, mint a
csöndesebb folyók lakói a tengeri szörnyek láttára. „Mit
tevék legyünk hát már mi parányi erejű munkások ily
tönkre-tevő vállalatok mellett ön fentartásunk végett?“
Igy sohajtának a gőz csodáit látva, s nem ritka az
olyatén megdöbbszent zavarodás, minőt Columbus meg-
jelenése gerjeszthetett az újvilág ős lakóiban. —

A társas élet minden rétegeiben tapasztalható ily
meglepetés, mely gyakran kábultást okoz. Sok magasabb
értelmiségűt is meglántorít ez az egymásra szaporodó
új jelenségek szemlélete, s nem ritkaság hallani ama
csüggesztő hiedelmet, mikép a társadalmi élet szüksé-

ges egyensúlya csak ugyan helyrehozhatlanul meg van
rendítve s a t.

Hallhatni régi jóslatok talányaiból oly értelmezé-
seket, melyek aggasztó jövőt helyeznek kilátás elé;
pedig nem csupán a bányu álnépnél, nem csak az
együgyü vidékiek között! —

Az idő csodás vajadását látszanak retegni. — Ugy
hisszük a szellemi nyilvánulatoknak nem éppen a helyzeti
vagy egyéb kül viszonyok kölcsönzik értéküket. — Az em-
berlény becsülése magasb szempontokat tűz ki a tájékozó
gondolkozásnak azok mélytánylása végett, semhogy
egyes bármily kiváló érdekek diadalzaja miatt süket legyen
ama szerényebb természetű mozzanatok iránt, melyek
éppen lényegi bensőbségüknél fogva a mint mélyeb-
bek, úgy hallkabbak s csöndesebbek is.

Csak úgy jár biztosan a gondolkodás, ha magasban
keltével aránylag mély és széles alappal bír. Az ürben
szédelgő elméletek e fogyatkozottságuk miatt párolog-
nak szét, bármily vakító is rövid esillogásuk, legfőlebb
az örök igazság viszfényével tündérekdő buborékok.

Nem egyes bármily szembeszökő, bármily hangzatos
jelenségektől elfogulva nyer s adhat kellő tájékozást a
gondolkodás, hanem a létezők és tényeknek — s ezek
alapjai s természetes indokainak minél mélyebb minél
valódiabb fölfogása nyomán, — t. i. a természet és
szellem nagyszerű tanulmányaiból okulva, még pedig
ama fönnenkelt értelemmel, mely a földet rázó orkán
dühöngései közt is képes figyelni a völgy virágainak gyön-
géd sohajtásaira, mint a pusztító csaták moraja közt
az elzárt keblek fohászait ki hallgatni.

Míg a gyöngét ama végtelen ellentétek, melyek
ily nagy szemlélet elé tárulnak, zavarba ejtik, lehan-
golják: az erős fölfogás, a biztosabb itélet alapos egy-
bevetés nyomán bizalmat merit azokból.

Nem tétlen megnyugvásul szolgál pedig az ildo-
mos bizalom, sőt munkásságával elősegíti alapos reménye
valósultát.

Az iránysszellel feladata már minden ép magvát a
multnak, s rügyét a jövőnek, ha még oly mélyen rejlik,
ha még oly parányi is illetékesen fölmutatni, főleg mi-
dön a kóranyag nagyban terjedése az életerőket hol
nem emészti, legalább károsan zibbasztja. — Delejtünk
programjában lelem ez irányt, mely a magához min-
dig hű természet s világbiro történelemből ki-
ván okulás és bizalmas törekvésre ösztönözi. Csekély
erővel járulok e nagy célhoz. — A természetnek ragyagó
szépségei mögött feledett együgyü parlagi virágait, a
rég elmohosult multnak porladozó maradványait kívánom
figyelembe ajánlani. A jó szerkesztő lássa baját, ha ily
érdektelen tárgyakra is szánt rovatot, — mint igazoland-
ja ígéreteit. Mi csak annyit vállaltunk rovásunkra, hogy
kedvenc eszméinket örömet elmondjuk s halásan veszünk,
ha netán találkozik olvasó, ki meglepéssel olvassa át
sorainkat, — méginkább jutalmaz pedig ha érzelmink-
ben osztozik s igénytelen szavaink fonalát tovább szövi
— a vízszontalalkozásig.

A világosság.

Láthatlan csodaszerű, számtalan különemű tulajdonaiban magával ellentétes, ellenkező dolog, vagy ha úgy tetszik nevezni: erő, anyag, inger, báj — az a világosság, melynek valószínűsége lényszerű (mint kutatásunk tárgya) semmit sem tudunk, s melyet eddig csak hatályáról ismerjük. A világosság nem test, nem anyag, s mégis megváltoztatja a testeket, felbontja azokat, összeköttetéseket eszközöl, s viszont felbontja. Megváltoztatja a színeket, az élő lények színeit sötétíti, a kimult lényekét pedig sárgává, fehérré teszi, de nem mindenkinél egyenlően, mivel a mahagonifa a világosságnak kitéve sötét, és sötét ürben világító; — dió, körte fák sárgák, halványok a világosságban.

Az élő testeknél a világosság — kétséget nem szenved — előmozdítja a szinképződést; legelsőbb is nézzük a növényeknél. A világosság általános színezőtehetsége a levelek és szár alatti viaszbőrben keresendő, zöldes színét — chlorophil — egyedül a világosságtól kapja. A soklevelű növények benseje, például saláta, káposzta, viaszsárga. A hüvelyesek egyik legfinomabbja a spárga (der Spargel) legkedvesebb ha egészen fehér. A csirája az, melyet eszünk, s az csak úgy lesz fehér, ha elzárjuk tőle a világosságot. Ha e növény meleg tavaszi éjen át egy hüvelknyire a földből kihajt, és mielőtt azt a kertész levágná, már ibolya vagy zöldes színűvé vált. Würtembergben, a hol a föld kopár, nem is tudják, milyen a hüvelknyi vastag fehér spárga, mint nálunk, hol jó fekete föld van, s azt jól lehet lebujtatni, hanem ott a spárga a föld színén tenyésztetvén, a világosságnak egészen kitéve, egészen zölddé válik, noha kihajtása óta alig telt el két nap. Náluk — Würtembergben — a mi kevés spárga van Ulmi név alatt ismeretes, minthogy ott tudják a módját a kezelésnek, s a világosságtól ott már nem is zárják el.

A jó gazdasszonyok városainkban sok gyökeres veteményeket le szoktak tenni a pincébe, tudjuk hogy ott a kihajtott zeller vagy petrezselyem hajtásai halványsárgák; a burgonya pedig gyakran 10"nyi hosszú szép fehér csirát hajt, és rajta más szint észrevenni nem is lehet.

A világosság hatása a növényekre.

A világosságnak sajátos csábító ingere van, és úgy szólván magához vonza a növényeket. Mindenki ablaka alatti kertében tapasztalhatta, hogy a rózsabokrok csak egy oldalra nőnek, vagy hogy azt velük elkerültessük, csaknem naponta meg kell azokat fordítani. Szép egyenes fák nőnek a sűrű erdőben, de még a nyulánk fenyő is, magára hagyatva, cukorsüveg idomot nyer; a tölgy is magán állva alig nő oly magasra, mint a vackorfa, s gömbidomú földre csüggő koronát nyer. Az erdőben mindazon fák 100—200' magosságra nőnek, a törzsek nyulánkok, az oldalgalyak lehullnak, s a sebhelyek behegednek, az évenként a fára rakódó fahéj által. A fák az árnyas helyekből mind a világosságra törekszenek, s minthogy az erdőben az csak felülről betörhet, mindig felfelé törnek, s így a magok alakját nyerik a fák.

Igenis, a növények keresik a világosságot. Ha burgonya hever valamely pince szögletében, s csiráját az eger vagy patkány nem bántotta, akkor az kihajtván egyenesen azon helynek

irányul a honnét a világosság behat, ha szinte 20 vagy több lábnyi távolban van is a burgonyától a világosság; mielőtt azt megközelítette volna, a levélrakódások nem lesznek zöldek. A világ megváltoztatja még a növény állományát is, a káposzta és burgonyában mérges állomány nincs addig, míg csak a pincében nőnek, s a barmok jóízűen megeszik csirájukat; azon csirák azonban, melyek világ nélkül nőttek, méregdúsak, mi különösen a burgonya nemüeknél észrevehető. — Hogy a növények keresik a világot, az általános tény, — alig érdemes ezt bizonyítani, hanem igenis megérdemlik azon kísérletek az említést, melyek következtében künutatni akarták, hogy mennyire megy a világosság ezen befolyása. A fűszálnál úgy tapasztaljuk, hogy az függélyesen nő. Ha fűmagot vagy más e természetes családkoz tartozót, bárha az avatlan már azokat nem is számlálja ahhoz, p. o. gabonát teszünk egy virágcserepbe, s azt a szobában közel az ablakhoz állítjuk, úgy minden szál ferdén nőni fog. Ha pedig oly magasra teszünk a cserepet, hogy a világosság alá esik, akkor a szálak a cserep körül lefelé nőnek, s felkeresik a világosságot, s mihelyest a szabadba jutottak, megint egyenesen mennek föl. A világ felé törekvés és egyenes növés közti kölcsönös hatály eredményezi azt, hogy a fák a hegy lejtőin ferdén állanak. A legfeltűnőbb kísérletet Bucquoi és Schultz növénytudósok tették. Az utóbbi gabna szemeket tett virágcserepbe, melynek felső nyílására gyéként tett, s így lefelé fordította, de úgy hogy a föld ki ne hullhasson. A cserepet rátette egy négy láb hosszú, de keskeny ládára, s azon megerősítette, azután felfelé fordította a faládát, úgy hogy a cserep fenekével állt felfelé, szájával lefelé; a láda felső részéről függött le; a csereppel átellenben levő deszkát a ládából kivette, s tükört illesztett oda, hogy a napsugarak, melyek a kék égről beestek fölfelé essenek a cserepre. A mint a magvak csirázni kezdettek, egyenesen nőttek lefelé, a miből kitűnik, hogy a világ befolyása határozza meg a növények irányát.

Bucquoi gr. egészen felzavarta a természet rendét. Ugyan is ő egy kerek faszelencét földdel megtöltött, s köröskörül a szelencét kifurta, abba fűmagot hintett, mely a nedves földben csakhamar kicsirázott. A szelencét azután egy erős falóra mutatójával tette közlekedésbe, s így az minden 12 óra alatt egyszer megfordult saját tengelye körül, azaz hogy a szelence minden pontja 12 óra alatt egyszer fölül volt. A magvak minden lyukból kinőttek — csiráztak — s a szelence központjából mindenfelé kisugároztak. Itt tehát a világosság egyoldalú befolyása megsemmisített, az és a hajlam a függélyes növéssé (föltéve hogy az nem egyéb, mint a világ felé hajlás) ki volt egyenlítve. Azon növények, melyek arra utasítvák, hogy a világosságot nélkülözzék, mint a penész s több gombák, a földalatti Rhizomorpha, s más föld alatt növők, egészséges állapotban egészen fehérek, vagy világos szürkék, úgy hogy más szint rajtuk észre venni nem lehet.

A világosság ingere.

A többi növények, ha szinte egészen szabadban vannak is, a világosság felé fordulnak, t. i. azon oldalra, melyről a napsugár hatálya legnagyobb. A napraforgóról p. o. állítják, hogy a nap felé fordul, annak felkeltétől egész lementéig. Csak egy pillantás az ily virág tányérára s az is meggyőzend, hogy az nem

igaz; mivel a tiz vagy husz egy idejü virág közül, mindenik más irányt követ, azonban ezen rege már annyit bizonyít, hogy a növények világosság feléi hajlama minden elfogulatlan embernek föltűnt, és nemcsak a napraforgónál, de sok más száz növényeknél tapasztaltatott az; a Cinocactusok — s azzal rokonneműek csak tele napfénynél nyílnak; ha egy keletre nyíló ablak mögött állanak, akkor a bimbók ki nem nyílnak, ha azonban a szoba délre fekszik, s úgy állanak, hogy az ablak kereszt-fája árnya őket éri, úgy kinyílnak, de mihelyt árny éri őket, ismét öszvecsukódnak, azonban ha az árny elvonult, ismét megnyílnak; másnap még egyszer kinyílnak s nyílna maradnak míg a nap süt.

Ide tartoznak a mezei és kerti futókák — Gartenwinden — a kivitel igen ritka, hogy valamely növény éjjel virágozzék, mint a *Cercus grandiflorus*, úgy hogy az a költészeti mondák közé tartozik inkább.

A növények azon állapotja is, melyet álomnak neveznek, a világosságtól függ. A virágok kinyílnak reggel, s este becsukódnak, vagy még nagyobb világosság ingerére vágynak, úgy hogy csak a déli órákban vannak kinyílna, de azon virágok, melyeknél azt tapasztaljuk, árnyas vagy felleges napokban nem nyilvánítják tehetségüket a kinyílás vagy becsukásra, ahhoz tiszta napvilág kell; azonban nem a nap az, mely e jelenségeket okozza, hanem tényleg csak a világosság, bárminő forrásból származék az.

Kísérlet történt, ha vajjon a növények, melyek nedvesség, légváltozás, melegség szükséges mennyiségének örülhetnek, de a napvilágtól megfosztvák, s ha az a lámpavilág által pótolatik, tenyésznek-e? s úgy tapasztaltuk, hogy ha szinte gyengébben diszlenek is mint a virág-üvegházakban, még is egészségesek, ha szinte Argandi lámpák használtatnak is, csak erősen világító legyenek azok, a növények szépen zöldelnek és diszlenek. De Candolle, ki nagyban tette ezen kísérletet, úgy tapasztalta, hogy nemcsak él, tenyészik a növény ily mesterséges világítás által, hanem hogy még szokásaikat is megváltoztatni lehet velük, úgy hogy rendes ébrenlétüket alvássá lehet átváltoztatni, azaz megfordított — visszás — életet folytatni velük, miként ezt a franciák rendszeren tenni szoktak, kik a nappalról éjet, az éjből nappalt csinálnak.

De Candolle ugyan is igen tisztán világító pléhvel ellátott lámpát vitetett azon helyre, hol a napvilágtól elzárt növények voltak, melyeknél az ébrenség és alvás ideje igen kivethető volt, s úgy bánt velök, hogy nappal, tehát ébrenségök alatt, sötétben voltak, éjjel lámpák által nagy kivilágításba hozattak, s teljesen megváltoztatták természetüket, aludtak vagy kelyheik becsukódtak a mesterséges éjen át, és megnyíltak a szinte mesterségesen előállított nappal, úgy hogy bizonyossággal mondani lehet, miszerint a napfény világossága nem az illető kellék, s mindegy bár honnét jöjön is a világosság. Minthogy oly nagy világosságot előállítani nem vagyunk képesek, mint a nap, tehát tökélyes kárpótlás sincs, csak azon bizonylatra jövünk, hogy a növényeknek a világosság szükséges.

A világosság befolyása a tenyészésre.

A világosság belterje minő különbséget idéz elő, látjuk a növények növésénél a különböző égaljak alatt.

A stíriai alpokon 1500'nyi magasságban nő a puja-galago-

— Zwergbirke; — az éjszaki kap táján levő hegyeken is 100 lábnyi magosságon a tenger színe fölött nő, de már ott pulya öszvezsugorodott fa, az égaly hidege által gátoltatva növésében; Norvégiában, ha a nyár végéhez közelít is, levelei még szépen zöldek, ép mint tavasszal, melyek azt diszítik s mink májusi zöld névvel tiszteljük meg; még feltűnőbb az, ha az egyenlítői tájakon utazunk. A sarkköröktől egész az egyenlítőig a vadon növe növények száma szaporodik; azt talán a hőmérsék és tápszernek lehetne beszámítani, hanem a szinpompa úgy a levelek mint a virágoknál azon arányban nő. Sok ezer növény mint a *Caladium bicolor* vagy *Draccuna terminalis*, pompás vérpiros, és sötét karmin vörös levéllel bir zöld helyett, vagy a levelek fent zöldek, alatt pirosak; az *Amaranthus tricolor* sem képes pótolni azon növények diszét, de azon növények is délibb tájakon tenyésznek, mint a miénk, a kertészeti művészet által meghonosul nálunk és Svéd Norvegiában üvegházakban diszlik, de annak csak árnyképe, mely Olaszországban diszlik.

A Cactusok, liliomfélék s több mások disze, pompája dús világosságtól függ, melyek a napfordító tájakban vannak. — Egy tropicusai őserdő bizonyos távolságból és kívülről tekintve a legcsodásabb és pompásabb mit a földön látni lehet; a fák nagyságbani különsege, külalakjuk, csodaszép pompája az óriási nagy leveleknek és lomboknak, melyekből három négy elegendő arra, hogy az indiánus kunyhóját befedje vele, a milyenek az Aroielak, Bromeliacek, melyek leirhatlan szépségü virágaikat, szinpompaikat kirekesztőleg a bőséges világosságnak köszönhetik. De nem szükség a tropikusokhoz utazni, — mindenki szerezheti ezen tapasztalást saját szobájában is. A szép, rózsához hasonló, teljes — virágzó — *Oleander*, diszlik a szobában is, ha melegség és víz nem hiányzának, halványrózsa színben, úgy hogy az ugyanazon nemü mellett, de ha e fa a szabadban tenyész, úgy néz ki, mintha fehér volna; ellenben a szabadban tenyésző *Oleander* színe oly erőteljes, hogy a legszebb *Centifolium* sem versenyezhet vele. Vajjon a feltűnő íz, édesség és illat, aroma, mely ezen növényeket jellemzi, melyek a szabadban és üvegházban diszlenek, csakis a világosságnak tulajdonítható-e, nem lehet tudni, s nincs általában hátrányokra az üvegházi növényeknek. A cseresznye, számoça jobb izűek, ha Isten szabad ege alatt tenyésznek; jól mivel kertföldben, az ananás és más tropicus növények sokkal izletesbek és zamatosbak, mintha honukban ápolás nélkül tenyésznének. A mondottakat, mint tényeket azonban a világosság befolyására nézve kétségbe vonni nem lehet.

A világosságnak befolyása az állati világra.

Ha az állatvilágot vesszük figyelembe, ott is annál eleveőbb szinkülönbséget látunk, mennyivel inkább a sarkoktól az egyenlítő felé közeledünk. Mi a világosságnak azon befolyását illeti mely szerint az állatok nagysága is attól feltételeztetnék, az még kétséges, és ha szinte a forró övekben találtnak is elefántok, rhinocerusok és nillovak, mégis a mieinkkel a versenyt ki nem állhatják, például az ottani szarvasok, ökrök, kecskék st. a nálunk lévő hasonló állatokkal; az angoloknál például egy hizott ökör, melynek hossza 11' és 26 mázsát nyom, melynek egy combja midőn karácsony estéjén az angol királynő asztalára feltéttetik, még akkor is 500 fontot nyom, ha az elefánttal nem is, de a rhinocerusal kiállja a ver-

senyt és a nilusi lóval, de ezen ökrök háromszor négyszer nagyobbak, mint a forró öv alattiak. Az éjszaki nemes szarvas (Edelhirsch) és iram, kétszer, háromszor nagyobbak, mint a déli tájakon levő rokonaik; az indiai farkas az eurpaihoz hasonlítva, csak juhászcutya, az éjszaki medve nagyobb a Himalainál, s a jeges medve megbirkozik két oroszlan vagy tigrissel; a tropusokon levő nyúl is kisebb mint a mérsékelt övek alatti.

A déli tartományokban tagadhatlanul a szárnyas állatok alak és színpompáját kétségbe vonni nem lehet, ide számítha-

tók a lepkek is, melyek pompás meze is tollukból áll. Hát há meggondoljuk minő pompások a röplő virágok a tropusokon, a csillámló és reszkető becses kövek, a gyönyörű kolibri, mely a nap fényében ragyog majd mint smaragd, majd mint jacint, vagy gyémánt? Mik ezekhez képest a mi tengelicénk, vagy halálfejú madaraink?

Mind e mellett a szőrös állatok éjszakai nem csak télen fehérek, mint a fehér róka, medve, farkas, nyúl, sőt azok rokonai minél távolabb laknak dél felé, annál sötétebb színűek.

Nagy Soma.

T Á R C A.

A sírig!

Beszély,

K. Emiliától.

(Folytatás.)

III.

Mari néni pedig bement szobájába, papírt, ténát vett elő, egy kis levelet írt Gyulának, melyben megkérte, hogy tüstént jöjjön el hozzá; fontos közlendője van vele.

Míg e levélke rendeltetése helyére érkezik, mondjuk el röviden az öreg asszonynak és az ifjunak történetét, a mennyire az a jelen eseményhez szükséges.

Nem sok mondandónk van róluk. Mindkettőnek élete igen egyszerű, mindennapi változatokon folyt le, mint rendesen szegény embereké.

Kátay Mária sok évvel ezelőtt szép, jámbor hajadon volt; becsületes, jámbor, de szegény szülők gyermeke; akkor megszerette és nőül vette egy falusi lelkész, a kivel boldog házasságban töltött néhány évet, akkor meghalt a férje; szülei már elébb haltak meg; nem volt egyebe egy hugánál, ahoz nem akart menni, mert az szerencsétlen volt, rossz, garázda férje volt, elment tehát Pestre, Harsányiné ő nagyságának éppen gazdasszonyra volt szüksége, és azóta Mari néni Harsányiné ő nagysága házában van.

Már akkor Harsányiné ő nagysága boldog özvegy volt. Férje öreg volt már, mikor hozzá nőül ment, és elég udvarias, hogy házasságuk harmadik évében csendesen elszenderült az urban. Csak egy gyermekük volt, a kis Ida, ezzel sem törődött sokat, a fiatal szép özvegy. Sokkal több gondja volt, a nagy jövedelmet szép szerivel elkölteni, sem-hogy olyan kis jószág számára is ideje maradjon, mint a milyen az a kis leánygyermek volt.

Mert az ember nem is képzelheti, minő pokoli hatalom az a pénz! Harsányinének nem volt nyugta tőle. A mit a szeme látott, drága ruhát, drága ékszeret, drága bútort, mind megvette, és mikor megvolt, semmi becsé nem volt előtte; főlhányatta a padlásra, vagy eladatta feleáron. Azonfelül sokat utazgatott; elment Párisba, Velencébe, Nápolyba, és mindenütt úgy élt mint szerinte fiatal, szép özvegynek élni kell, hogy mulasson és szórakozzék.

Aztán visszajött a hazába; már akkor a vagyon nagy része ott maradt a külföldön, pénzzé téve; de azért célszerű berendezés mellett még mindig uri házat tarthatott. Harsányiné föl is tette magában, hogy célszerűen rendezi be kiadásait, csak hogy arra soha sem volt ideje. Nagyon el volt foglalva. Rigóháznén ő nagysága egész sereg udvarlót hozott a házába, művészeket, fiatal uracsokat, vig kedélyű ifjakat, a kik egy-

től egyig a szép özvegy nő udvarlóivá szegődtek, és a kiknek kedveért aztán egy multság a másikat érte a házban. Harsányiné ő nagysága pedig a folytonos multságok alatt annyira elfeledkezett a célszerű berendezés eszméjéről, hogy már évek óta csupa váltók által tartotta fön magát, a nélkül, hogy tudná, mennyire rugnak már a fölött öszvegek.

Hogy ne feledkezett volna meg a kis leánykáról, a kivel a fiatal hódításra vágyó özvegyek úgy sem szeretnek dicsekedni? Csak néha — néha juttott az anyának eszébe gyermeke, és akkor vett neki drágábbnál drágább játékokat, ruhát, ékszereket megparancsolta a cselédeknek, hogy mindent kedvére tegyenek a kis leánynak, és aztán újra hónapokra magára hagyta a kis gyermeket.

Szerencsére azonban Mari néni volt a háznál, és ennek forró, romlatlan szive volt, és a kis gyerekek ösztönileg simulnak ahhoz a ki romlatlan forró szívével szeretni tud. Mari néni hű anyai gondossággal nevelte a kis Idát, és a kedves leánya gyermeki ragaszkodással szerette őt viszont.

Igy nevelkedett fel a kis leánya szép hajadonná. A mi nemes érzések a gyermek szívében vannak, mind kifejtette azokat Mari néni. Ida egyike volt a legritkább teremteseknek megáldva minden szép és nemes lelki és testi tulajdonnal; csak egy hibája volt; az önfejlőségig szilárd hajthatlanság, az anyai elkényeztetés keserű gyümölese.

Tizenegy éves volt még midőn Gyulával megismerkedett; Mari néni testvér gyermeke volt az, azon tesvére, kit Isten rossz férjjel látogatott volt meg, és kit nem sokára sirba is vett a sok szenvedés.

Gyula ritka tulajdanokkal volt megáldva. Már gyermekkorában tüntette ki magát iskola társai fölött. Mari néni tehát Pestre hívatta őt, hogy itt tovább kiképezze magát. Azt akarta, pap legyen belőle, miként boldogult férje, és gondoskodott szükségéről, hogy gond nélkül élhessen a tudományoknak. És az ifju tanult, de azért az ég másképp rendelte, mint a hogy Mari néni ohajtott.

Az ifju szívében már gyermek korában a fájdalom vett gyökeret. Az anya szótlan bánata, az atya rendetlen élete, mélyen vésődtek lelkébe. Már gyermekkorában zárkozott kedélyű, merengővé lön. Bizonyos ki nem fejezhető belső élet fejlődött ki benne, teli vágyakkal, ábrándokkal, alaktalan képekkel, mintha még egy másik világ élne keblében. Ezen másik világ nem engedett neki nyugtot; ez nógatta, ösztönözte tanulásra, soha ki nem elégíthető sovárgással, és ez nőt vele, és minél inkább haladott a tudományban, annál inkább sajtogott a lelke, hogy aztán nem bírt már többé a sajtással; egy túlzott pillanatban leírta érzelmeit, az iratot egyik barátja lelta meg az asztalon, elolvasta, elvitte egy szerkesztőhöz, ez kinyomatta, és azóta az a hír járt, hogy Szalóky Gyula nagy költői tehetség, a világ el volt ragadtatva műveitől, és senki-nek sem jutott eszébe, hogy a míg Szalóky e gyönyörű mű-

veket írja, azalatt szíve majd megszakad ki nem fejezhető érzelmektől.

Mindenki beszélt a nagy tehetségű ifjuról, de kevesen dicsekedhettek ismeretségével, mert Gyula kerülte az embereket, mint a hogy szoktak azok, kik nincsenek megelégedve magukkal.

Csak Mari nénihez járt el gyakran; a rokoni szeretet és a hálaérzet vonzották őt körébe, nem sokára pedig a kis Ida vonzotta a házhoz.

Sokat írtak már a szerelemről, és még mindig nincs ez kellőleg megfejtve. Nekem pedig nincs kedvem, újabb versiót adni e nagy talányról, rövideden tehát csak annyit mondom, hogy Gyula a kis Idát megszerette.

De hogy ijedt volna meg önönmagától, ha valaki azt mondta volna, hogy a mit az alig fölserdült tizenöt éves leánya iránt érez — szerelem! Azt a szerény ifju nem tudta. Szerinte a szerelemnek, mint valami menyei kinyilatkoztatásnak megrendíteni kellett volna a szívet; így olvasta ő azt könyvekben; pedig sem kinyilatkoztatást, sem villámot nem érzett lelkén keresztül vonulni; tehát nem is hitte, hogy ez szerelem hanem egészen más jóleső érzelem, a mi őt e leányhoz vonzza.

Eljárt tehát gyakran Harsányiné ő nagysága házához; ez igen nyájasan bánt vele; hizelgett neki, hogy e tekintélyes tehetség is az ő körét érdekesebb; de midőn tapasztalá, hogy e tekintélyes tehetség a milyen lángoló lelkesültséggel tud írni, ép olyan szerényen tud hallgatni, mikor a főváros legpiquantabb újdonságáról van szó, és csak szellemdús pletykával sem fűszerezi a társalgást, unalmasnak kezdé őt tartani, és nem igen törődött többé vele; Gyula pedig egyebet nem is óhajtott, csak azt hogy e körtől szabaduljon. Az anya helyett tehát Mari néni társaságát kereste föl, hol igen gyakran a kis Idával találkozott, és ott aztán tudott ő beszélni a leánynyal versenyt, hogy öröm volt hallgatni őket.

Harsányiné ő nagysága pedig semmit sem törődött azzal, hogy az ifju olyan sokat van leányával. Eszébe sem jutott, hogy a két fiatal szív még tán még is szeretheti egymást, vagy ha igen, tán azt sem igen bánta.

Mari néni pedig csakugyan nem jutott ez eszébe, hogyan is juthatott volna eszébe, a mit ő teljes lehetetlennek tartott? A szegény ifju szerelmes lehessen a gazdag leányba, Harsányiné ő nagysága leányába! Ki hallott még ilyent?!

Igy telt el egy év, mely alatt a kis Ida mindinkább belenőtt a hajadonkorba, és híre kezdett járni hogy a főváros legnagyobb szépségei közé tartozik. És miként ő a szépségben, úgy fejlődött Gyula ez év alatt a költői pályán. Hazánk elsőrendű tehetségei között foglalt helyet; de mit törődött ő mindazzal! Egyetlen egy óra Mari néni, az az Ida közelében, fölért neki a világ minden dicsőségével.

Akkor vette észre Mari néni, hogy mikor Idával társalog, az ifju arca egészen el van változva. Szemei ragyognak, szavai lelkesültek, lénye mintha át volna szellemülve, és akkor kezdé sejtetni, hogy Gyula tán még szerelmes is lehet e leányba. És a jó öreg asszony e pillanattól fogva mindent elkövetett, hogy a fiatal szíveket egymástól távol tartsa. Gyulát mindenféle ürügy alatt akadályozá, hogy Idával találkozzék, sőt arra akarta őt bírni, hogy Pestet végkép odahagyja. Mondta neki, utazzék, menjen Párisba, gazdagítsa lelkét tapasztalatokkal. élményekkel; de Gyula nem fogadta el ez ajánlatot. Lelkét a szerelem tartotta fogva — akkor tudta már, hogy Idát szereti, de már akkor nem bírt többé ellentállni ez érzés uralkodó hatalmának. A mit tehetett, mindössze is csak annyi volt, hogy kerülte Idát, és ez által a szegény ifju végkép boldogtalan volt.

Ida pedig egyre csak a víg dévaj leánya maradt. Mikor Gyula a háztól elmaradozott, tudakozódott utána egy pár-szor, elfogadta az álokokat igazak gyanánt, de azért gyakran állt az ablaknál, és leste mikor fog arra menni, a mi fájdalom, gyakran történt; azután a leánya nem szolt többé, csak leste az alkalmat, mikor Gyulával találkozni fog.

Ő intézte el azt is, hogy Gyula az estélyre meg volt hívva. Harsányiné ő nagysága nem látott abban semmi különöst, hogy e jeles író is estélyét meglátogassa; aztán Mari kedvéért is tette. Ott találkozott tehát Ida újra Gyulával és csak akkor látta, menyire elváltozott ez ifju azon pár hét óta; és vigasztalta, és mondott neki édes édes szavakat, de ez alkalom nem volt olyan, hogy hosszabb ideig együtt maradhattak és érzelmeikről szólhattak volna; de ez este fejlődött háttározottá a leány szívében, hogy az ifjuval minden áron találkoznia kell; hogy ha az nem nyilatkozik, ő teszi az első lépést.

(Folytatása következik.)

Heti szemle.

Hazánk legnagyobb tudósainak egyike hihetőleg nem sokára ott fog székelni, a hol annak a tudomány érdekében legcélszerűbb helye, t. i. a fővárosban. Értjük Ipolyi Arnold urat, a magyarok mythológiájának szerzőjét ki Junius közepén egy hétig Budapesten tartozkodott, és ki — a mi több mint valószínű — budai cs. k. iskola tanácsossá fog kineveztetni az elemi tanodák számára. Ipolyi Arnold eddig Zohor pozsony megyei helységben élt lelkészi hivatalának, és a tudományak. Az ő arcképe Barabás rajza után könyomatban nem sokára meg fog jelenni; kiadják barátjai és tisztelői. Reményljük hogy a Delejtű olvasói előbb utóbb nevezett tudósunk valamelyik értekezésével találkozandnak lapunk rovataiban.

— A legnagyobb phlegmaticus is megindul, midőn észre veszi, hogy sokszor nem csak finomabb iparműveket, hanem durvább természeti termékeket is a külföldről veszünk. Tudjuk, hogy malomköveket nem csak Andarach, Walsee, Krainburgból hoztatunk, hanem Olasz- és Franciaországból is, még pedig, mint gondolhatni, méreg drágán. Olvassuk, hogy Hauer, és Fötterle birodalmi földtanász urak segedelmével sikerült volna Magyarországon is a Duna mellett (közelebb nem tudjuk a fekvést) igen jó malomköveket fölfedezni, melyek a mellett hogy saját magukat élesítik bányavirági tartalmuk miatt kemények is. Nem tudjuk, vajjon a nevezett két földtanász ur járt e Krassólan, de mi azt mondhatjuk, hogy Petrozán Pojen mellett, az erdélyi határ szélén olyan pompás malomköveket tudunk, melyeknek értékét a szakemberek 100—160 pft-ra becsülik. Petrozai birtokos a Gyika család lévén, mi azt felhívjuk, hogy ezen malomköveknek Temesvárott és Új-Aradon raktárt nyitni el ne mulasszon. Egy 5 mázsás malomkö ára Petrozán jelenleg 18 ft. ha az ilyen követ akár tengelyen is szállítunk Temesvárra, még is innen eleven kereskedést lehetne vele üzni az ország minden vidékére. Alkalmoszerűleg még visszajövünk e tárgyra.

— Valheimban egy gazdag hölgy 30,000 ft. elvesztése miatt elmezavarodásba esett s éhhalállal végezte ki magát. Mint írják 56 napig nem evett, egyedül vizet ivott.

— A Bécsben megjelenő „Land- und Forstwirtschaftliche Zeitung“-ban egy Bernuth Lajos nevű ur azt a javaslatot teszi, hogy Magyarország és a Bánság földjének kincsei mobilizáltassanak. Ezen kincsek alatt az indítványozó a termékeny humust érti, mely serinte hajdani neptunusi forradalmak által Felsőmagyarországnak, Austriának és Csehországnak elvételével, hogy évezredekre Magyarország és Bánság rónáira mint holt (!) tőke lerakassék, és mely az előhaladt ipar segedelmével a nevezett tartományoknak visszaadandó volna. Indítványozó azt óhajtja, hogy ezen humus — azaz ama földünk, melynek termékenysége bennünket táplál és jövedelmünk forrását képezi, — hydraulicus gépek által, külön felállítandó ipar intézetekben téglamintákba nyomassék, hogy így terjedelmében veszve, mint megbecsülhetlen trágya kereskedelmi cikké válhassék és szerte küldessék minden kevésbé megáldott vidékre. — Szegény magyar!

Temesvári ujdonságok.

A helybeli takarékpénztár a legjobban kezelt intézetek egyike. A közönség bizalma legfényesebben ez által kimutatja magát iránta, hogy majdnem naponként történnek berakások az intézet pénztárába és az árva - s hasonló pénzek mindig adatnak oda gyümölcsöztetésre. Jelenleg a pénztár állapotja oly nagy, hogy azt a történendő kikölsönzések, és leszámítolásokhoz képest szinte sokalni lehet. Furcsa vallo-más jelen időben, midőn mindenki pénzzükségről panaszkodik! Hogy a pénzkészletet az intézet kiadhassa, majdnem minden mód már kiaknázza van. Temesvár magány házain a telekkönyv kimutatása szerint nem kevesebb adóssági teher fekszik mint 4,500,000 pengőforint; természetesen csak a betáblázásokat értve. Ezen adóssági öszvegben mintegy 800,000 pengőforint vagyon a takarékpénztár pénzeiből felvéve. A váltóleszámítoláshál már szinte a legutolsó küszöbig mentek, mert majdnem minden váltóképes ember hitelét előbbi hitelnek még két harmadájával felemelték. Nem lehetne-e a rendelkezésre álló tőkét a földhitel emelésére valahára fordítani?

* Báró Sina György f. é. Junius 1-én a temesvári gazdasági egyesület tagjainak sorába lépett; és ez alkalommal az egyesület céljainak előmozdítására 200 pftot. ajánlott, továbbra pedig esztendőnkinti 25 pftot ígért.

* A temesvári kereskedelmi és iparkamara előkészületeket tesz egy segédpénztár felállítására, melyből a szegényebb sorsu iparosok kisebb összegeket nyerhessenek kölcsön, még pedig vagy semmi, vagy igen olcsó kamatok mellett. Ezen segédpénztár hihetőleg a Gyárkövárosban felállítani fog. Egy bizottmány a létesítéssel már foglalatoskodik.

* Éppen most jelent meg Temesvárott Hazay Márk, és fia Vilmos betűvel oláh nyelven egy figyelemre méltó történeti munka. Címe: Disertatiune istorico critica si literara tractanda despre originea romanilor din Dacia-Trajana. Szerzője Maniu Bazil, jelenleg községi jegyző Szatmár-krassómezei faluban. A munka Foeni Mocsonyi Péter, András, Antal és György testvéreknek mint moecenátusoknak ajánlva van, és szövegében 81 ívre terjed. — Egy e szakmában illetékes hazánkfi ígérte birtuk, hogy a munkát nagyobb kivonatanban a Delejtűben megismertetni fogja. Addig csak annyit szabad legyen megjegyeznünk, hogy a munka sokkal nagyobb előnyére szolgál, ha cyrill betűk helyett mindenütt a római betűk használatnak, — mint most már a németek is mindinkább kezdik használni. Maniu ur maga is a munkájában elő fordulót tulajdonnevet, a számos és érdekes jegyzeteket is római betűkkel írja.

* A „Temesvarer Zeitung.“ mult heti helybeli tárcacikke zokon veszi a színház új igazgatójának, hogy szerződésében sok újítást és csinosítást fogadott ugyan, de idáig még ezek elkezdése körül semmi mozgalom sem látszik, s azért kétkedik is, vajon Szabó ur szavát tartandja e? — A mult héten éppen

jelen volt igazgató közléséből értesülünk, hogy a mostani igazgató Strampfer ur a színházat és épületét Augustus elseje előtt átadni vonakodik, azért Szabó ur csak előleges munkálatokat végeztethet, valamint hogy az új zártszék-támlákat Aradon, a táncterem talajkockákat Pesten, s a diszitményeket különböző mesterek már készítik is, és azok berakása nem fog sok időt igényelni. Szabó ur a színházi nézőtér padolására dalidók alkalmára az aradi talaj padlatot szándékszik áthozni.

* A ki Resiczának nagyszerű vasgyár iparát látta, egyet érteni fog velünk, midőn azt mondjuk: az ember midőn Resiczán megfordul, azt sem hiszi, hogy a bántásban jár, hanem inkább valamelyik angol gyárvárosban. Az állami vasut társaság elhatározásánál fogva Resicza egy Dettára vezetendő szárnyvonal által, a Temesvár-Verseci vasutal egyesítetteti fog. Ohajtuk, hogy a közlekedés ezen könnyítését minden ember felhasználja, ki a hazai ipar fejlődésének örülni akar, és tekintse meg ott a nagyiparnak a legnagyobb kitartást igénylő egyik ágát.

* Az itteni kereskedelmi kamara annak idején kérelmet intézett a magas cs. kir. ministeriumhoz, miszerint az april 30-ki rendelettel forgalomból kitiltott apró rézpénz hosszabb időre még érvényben maradhasson. Ennél fogva csakugyan azon magas intézkedés történt, hogy az érintett rézpénzzel a nyilvános pénztáraknál 5 pengő forintig lehessen fizetéseket tenni, a beváltás is f. évi oktober 31-dik napjáig a temesvári cs. kir. országos pénztárnál törénhetik bár minő öszvegekig, a rézpénz ilyenkor eddigi értékében elfogadtatik, és 6 pengő krajcárosok ellen beváltatik. Ezen intézkedés az öt gyűjtő pénztárakra is szól.

* A lunkányi hidegviz gyógyintézet részvény társulata egy újabb és talán utolsó stádiumába lép. A társulat választmánya nem rég szükségesnek nyilatkoztatta ki, hogy miután a fürdő épületei két év óta birói zárlat alatt vannak, a butorok és ruhaneműek nem bis kárára; miután tovább szintannyi idő óta sem orvos, sem fürdővendég Lunkányon nem létezik és így az intézet tetteleg felbomlott; annak végképeni sorsáról valami határozat hozassék. E végett a társaság f. évi september 12-kére a részvényesek közgyűlését egybehívta, a hol is hihetőleg a gyógyintézet eladása fog határozatba menni. — Egyelőre is már Haber Julius urhoz fordult a választmány azon felszólítással, miszerint a kimutatott épületi és butorziati leltár alapján még a közgyűlés előtt aránylagos vételi árt ajánlani sziveskedjék.

* Temesvár egy új gyárral szaporodott. Artner Jenő ur t. i. egy vegyész gyárt állított a vadász erdő közelében, és ott az ország eddig értéktelenül hevert anyagait kívánja felhasználni. Szikso készítés és tisztítás, finom enyv (gelatin) és bizonyos kénkö készletek készítése, és borkő tisztítása leszen egyelőre a munkásság tárgya. Kívánjuk a derék vállalkozónak a legjobb sikert, gyárának pedig, melynek alkalmoszerűlegbővebb leírását adandjuk — tartós fenállását.

Kiadó és felelős szerkesztő Pesty Frigyes.

Felkérjük a t. c. ivtartó urakat, hogy a beszedett pénzeket és a „Delejtű“ előfizetőinek névjegyzékét mielőbb beküldeni sziveskedjenek, miután a lapnak bélyegeztetése végett, fölösleges számokat nem igen nyomathatunk. Teljes számú példányokkal jelenleg még mindig szolgálhatunk. Ha a lap szétküldése alkalmával netán tévedések becsusztak volna, azok helyreigazítását azonnal eszközöndjük, mihelyest értésünkre adatnak.